

6. Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою / Закон України від 09.02.2012 №4391-VI // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4391-17>

7. О перспективах зерноперерабатывающей и комбикормовой отрасли Украины [Электронный ресурс] // Агросфера-Корма. – 2010. – № 6. – Режим доступа к журн.: <http://proagro.com.ua/news/proagro/4044586.html>

8. План діяльності Міністерства аграрної політики та продовольства України з підготовки проектів регуляторних актів на 2012 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua/uk/regulatory>

УДК 334.752:631.151

Габор В.С.,
к.е.н., доцент кафедри економіки підприємства,
ВП НУБіПУ «Бережанський агротехнічний інститут»

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ПОГЛИБЛЕННЯ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ ВИРОБНИЦТВІ

Постановка проблеми. Поглиблення суспільного поділу праці у сільському господарстві супроводжується виділенням з нього окремих виробництв, операцій та функцій. За таких умов підприємницька діяльність у цій галузі національного господарства зосереджується на власне аграрних її видах, а решту функцій – переробка, зберігання сільськогосподарської продукції, обслуговування виробництва – беруть на себе несільськогосподарські підприємницькі структури. Внаслідок посилення цих зв'язків і розвивається агропромислова інтеграція, яка забезпечує раціональне використання сировини та підвищення ефективності виробництва кінцевого продукту комплексу й забезпечення потреб продовольчого ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Об'єктивно необхідною умовою аграрного виробництва стають міцні, постійно відновлювальні зв'язки між сільським господарством і сукупністю галузей, що пов'язані з ним на технологічній, економічній й організаційній основі. Проблеми вивчення теорії та методології формування агропромислових організаційних структур і розвитку інтеграційних процесів знайшли своє відображення в працях вітчизняних науковців В. Андрійчука, В. Бойка, О. Єрмакова, І. Кириленка, М. Коденської, П. Макаренка, М. Мармуль, О. Онищенко, Б. Пасхавера, П. Саблука, І. Червена та інших. Дана проблема залишається актуальною в сучасних умовах і вимагає подальшого дослідження з метою пошуку шляхів підвищення ефективності агропромислового виробництва.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження інтеграційних процесів сільськогосподарських товаровиробників і переробних промислових підприємств та пошуку між ними економічних інтересів, які б сприяли досягненню високої ефективності виробництва усіх заінтересованих сторін агропромислового сектору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інтеграція як економічна категорія по-різному визначається в наукових працях. Так, в економічному енциклопедичному словнику за редакцією С. Мочерного інтеграція трактується як поступове зближення та об'єднання економічних суб'єктів у процесі їх взаємодії (взаємовпливу, взаємопроникнення, взаємозбагачення) [1, с. 285].

Більш детально у власному розумінні слова інтеграція означає організаційне поєднання технологічно пов'язаних між собою різномірних видів діяльності з притаманними їм функціями з метою виробництва кінцевого продукту і доведення його до споживача, а також досягнення на цій основі вищих економічних результатів [2, с. 554]. Вона дозволяє краще використовувати природно-кліматичні умови, матеріальні й трудові ресурси, застосувати досягнення науково – технічного процесу та забезпечувати на цій основі ефективне виробництво продукції.

Щодо агропромислової інтеграції, то вона представляє собою складний процес технологічного, економічного та організаційного з'єднання взаємозалежних етапів виробництва, які включають вирощування продукції, її переробку, транспортування та реалізацію споживачам. Інтеграційний процес виступає гарантом створення надійних запасів продовольства та продовольчої безпеки країни.

Отже, агропромислова інтеграція – це процес об'єднання спеціалізованого, пов'язаного спільним виробничим циклом сільськогосподарського і промислового виробництва в єдину систему відтворення. Ринковий механізм регулювання виробництва створює об'єктивну необхідність для все

більш тісної взаємодії окремих елементів економічної системи. Все це характеризує агропромислову інтеграцію як багатогранний процес, що розвивається у різноманітних формах [3, с. 230].

Інтеграція агропромислового комплексу є складовою частиною економічної інтеграції. Процеси інтеграції сільського господарства, переробної промисловості й інших галузей та сфер агропромислового комплексу забезпечують раціональне використання сировини й підвищення ефективності виробництва кінцевого продукту комплексу та задоволення потреб продовольчого ринку.

Розвивається агропромислова інтеграція вертикально та горизонтально. Горизонтальна інтеграція – це система взаємозв'язків між підприємствами однієї галузі. Вона забезпечує поглиблення спеціалізації окремих ланок єдиного технологічного процесу, зниження затрат виробництва. Ця форма інтеграції в сільському господарстві може розвиватися в сфері основного виробництва у вигляді спеціалізованих господарств.

Більш поширеною є вертикальна інтеграція, яка представляє собою міжгалузеве кооперування підприємств і виробництв різних галузей, технологічно й організаційно пов'язаних між собою. Вона забезпечує єдність і безперервність виробничого та технологічного процесів, тобто оптимальне проходження товарної маси від виробництва сировини до випуску і доставки споживачеві готової продукції, а також зумовлює зниження витрат, підвищення ефективності виробництва і якості продукції.

У сучасних ринкових умовах найбільш доцільною є контрактна інтеграція, яка передбачає об'єднання аграрних, переробних, торгівельних підприємств, а також залучення фінансових структур, які зберігають самостійність та право юридичної особи [4, с.38]. Контрактна форма агропромислової інтеграції поширена у США, на засадах якої виробляють приблизно 25% сільськогосподарської продукції. Контракти з фермерами укладають промислові і торгові компанії, кооперативи, що дає їм змогу мати гарантований ринок збуту за заздалегідь домовленою ціною та користуватися кредитом. Цей вид інтеграції можна використовувати для об'єднання фермерських та особистих селянських господарств, які займаються виробництвом продукції, що швидко псується.

Внаслідок інтеграції досягається більш раціональне використання ресурсного потенціалу, що сприяє ефекту синергії, який проявляється у користі від спільної дії всіх елементів системи та збільшенні якісних показників функціонування без збільшення кількісних [5, с.190]. Додатковий синергічний ефект в умовах реальної інтеграції сільськогосподарського і промислового виробництва проявляється у вищій економічній ефективності інтегрованого виробництва порівняно з відокремленим.

Джерелами одержання агропромисловими формуваннями синергічного ефекту є:

- істотне зменшення витрат сільськогосподарської продукції, передусім тієї, що швидко псується, за рахунок зведення до мінімуму розриву між її збиранням і промисловою переробкою;
- збільшення обсягу виробництва кінцевої продукції за рахунок утилізації нестандартної сільськогосподарської продукції та побічних відходів, які без інтегрованого виробництва повністю пропадають або використовуються нераціонально.
- скорочення витрат на транспортування продукції до місць переробки на великих переробних підприємствах і на зустрічні заводи продовольчих товарів для споживання місцевим населенням [2, с.556].

У сучасних умовах однією з найскладніших проблем інтеграції підприємств агропромислового виробництва є диспаритет цін. Таким чином, для подолання негативних тенденцій необхідно насамперед розв'язати проблему зростаючого диспаритету цін на продукцію сільського господарства й інших галузей економіки. Але досягти цього тільки на основі вказаних інтеграційних процесів складно.

На вихід із ситуації, що склалася в системі формування цін, спрямована вертикальна інтеграція, в яку входять виробники сільськогосподарської сировини і переробні промислові підприємства. Але система вертикальних інтегрованих структур має суттєвий недолік. Справа в тому, що інтегратором, як правило, виступають найбільш економічно сильні суб'єкти господарювання, якими є зазвичай переробні підприємства.

В результаті вертикальна інтеграція сільськогосподарських і переробних підприємств ставить цих партнерів у нерівні умови. Останні не зацікавлені ділитись своїм прибутком з метою необхідності інвестування фінансово нестійких товаровиробників, оскільки пріоритетним напрямом діяльності інтегратора є переробка сільськогосподарської продукції і він диктує партнерам свої умови.

В умовах деформації системи розрахунків між виробниками сировини і переробними підприємствами, через невідповідність між цінами і витратами виробництва сільськогосподарської продукції виробники зазнають труднощів зі збутом продукції. З метою вирішення цих проблем вони зменшують обсяги поставок сировини на переробні підприємства, самостійно створюють власні переробні цехи невеликої потужності. Організація переробки продукції, її збуту підвищує доходність сільськогосподарських підприємств [6, с.94].

Разом з тим, не всі підприємства в сьогodнішніх умовах мають можливість для створення власних переробних підприємств. Для малих цехів характерним є недостатня глибина переробки

продукції, мають місце втрати цінних компонентів та невисока якість і вузький асортимент кінцевої продукції. Невеликі аграрні формування, як правило, неспроможні через обмежені фінансові ресурси створювати власні переробні виробництва із сучасною передовою технологією. Більш вдало вихід з такої ситуації може бути забезпечений на основі кооперування товаровиробників.

Практика роботи виробничих кооперативів показала позитивні результати, які не гірші в порівнянні з іншими господарюючими суб'єктами. За даними Головного управління статистики, у Тернопільській області рівень рентабельності продукції сільського господарства у 2011р. становив у товариствах з обмеженою відповідальністю 27,0%, приватно-орендних підприємствах – 28,0%, а у виробничих сільськогосподарських кооперативах – 73,1% [7]. Але кооперативи в області вирощують переважно високорентабельні сільськогосподарські культури.

Гострою проблемою для агропромислового виробництва залишається відсутність належних інтеграційних зв'язків між суб'єктами господарювання та низька активізація кооперативного руху. Праці вчених економістів-аграрників свідчать, що у кооперації, і особливо в обслуговуючій, зацікавлені насамперед особисті селянські та фермерські господарства. Проте недостатні фінансові можливості цих суб'єктів господарювання не дозволяють їм самотужки вирішити цю проблему.

За останні роки поширюється в Україні така форма агропромислової інтеграції, як агрохолдинги, котрі утворюються шляхом об'єднання капіталів різних галузей національної економіки, що сприяє доступу до інвестицій та інновацій в аграрному секторі.

Разом з тим великий капітал, що проникає в сільське господарство внаслідок недосконалих земельних відносин, прагне до високої концентрації земельних ділянок, укріплює на селі економічні позиції земельних латифундистів. Значно ускладнюються в цих умовах вирішення питань соціального розвитку сільських територій через фінансові проблеми, що виникають у зв'язку з розміщенням центральних садиб багатьох холдингових структур не у територіальних межах ведення сільськогосподарського виробництва, а в столиці та обласних центрах [8, с.225]. Тому розвиток холдингових структур вимагає належного контролю та необхідного регулювання цього процесу з боку державних органів.

Висновки з даного дослідження. Проблема вдосконалення міжгалузевих інтеграційно-економічних відносин була і залишається надзвичайно актуальною. Це зумовлено тим, що створення таких відносин є одним із важливих економічних важелів підтримки доходів сільськогосподарських товаровиробників.

Гострою проблемою для агропромислового виробництва залишається відсутність належних інтеграційних зв'язків між суб'єктами господарювання агропромислового комплексу. Необхідною умовою розвитку інтеграційного процесу є економічна доцільність та матеріальна вигода усіх його учасників. Оскільки інтегратором є здебільшого переробні підприємства, які диктують іншим партнерам свої умови як монополісти, тому необхідно відновлювати і розширювати кооперативний рух.

Таким чином, актуальним на даному етапі у частині державної політики розвитку всієї системи аграрного господарювання є створення правової й економічної мотивації щодо розвитку виробничих й обслуговуючих кооперативів та інших дієвих форм господарювання.

Література

1. Економічний енциклопедичний словник. Т.1 / С.В. Мочерний, Я.С. Ларіна, О.А. Устенко, С.І. Юрій /; за ред. С.В. Мочерного. – Львів: Світ, 2006. – 568 с.
2. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств : підручник / В.Г. Андрійчук. – 2 – ге вид., доп. і переробл. – К. : КНЕУ, 2004.– 624 с.
3. Політична економія : підручник / В. Г. Федоренко, О.М. Діденко, М.М. Руженський, О.Ф. Іткін. – К. : Алерта, 2008. – 487 с.
4. Кушнірук В.С. Формування агропромислових організаційних структур на основі поглиблення інтеграційних процесів у садівництві / В.С. Кушнірук // Інноваційна економіка. – 2009. – № 2[12]. – С. 36-40
5. Данкевич Є. М. Синергетичний ефект агропромислової інтеграції / Є. М. Данкевич // Інноваційна економіка. – 2012. – №7 [33]. – С. 190–193.
6. Єрмаков О.Ю. Організація сільськогосподарського виробництва / О.Ю. Єрмаков. – 2 – ге вид., доп. і переробл. – К. : НАУ. – 2007. – 263 с.
7. Сільське господарство Тернопільської області за 2011 рік. Статистичний збірник. Тернопіль 2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.twirpx.com/file/993735/>
8. Андрійчук В.Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз / В.Г. Андрійчук – К. : КНЕУ, 2005. – 292 с.